

БҮРЯАТ УЛС

1998
мартын
31

Хабарай дунда
хүхэгшэн туулай
харын
4
гарагай 3
ВТОРНИК
№ 56 (19897)
Газетын сэн хэлсээтэ

1921 оной
декабриин
21-нээ гарана

Бүгэдэ арадай сонин

ПРАВИТЕЛЬСТВЫН ХҮДЭЛМЭРИЙН ДОЛООН ХОНОГ

Мартын 31. Социально-ажалай харилсаануудые гуримшуулха талаар республиканска гурбан талын комиссийн заседани.

Апрелиин 1-3. "Буряад ороной энхэ элүүр байдал" гэхэн выставкэ (Буряад драмын театр).

Апрелиин 2. Буряад Республикын байгуулагдаһаар 75 жэлэй ойдо зорюулагдаһан медицинскэ хүдэлмэрилэгшэдэй республиканска эрдэмэй-практическа конференци.

Апрелиин 3. Буряад Республикын геологийн албанай 40 жэлэй ойдо зорюулагдаһан республиканска эрдэмэй-практическа конференци.

Буряад Республикын Президент-Правительствын Түрүүлэгшэ А.В.ПОТАПОВ Россин Федерацийн Федеральна Суглаанай Федерацийн Сөвөдэй хүдэлмэрийдэ хабаадалга.

Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын Нэгэдэхи орлогшо В.К.АГАЛОВ

Мартын 30. Налог тухай хуулин талаар хүдэлмэрилэгшэ бүлэгэй заседани.

Апрелиин 3. Архийн продукци үйлэдбэрилхэ ба худалдаха талаар халбаринууд хоорондын комиссийн заседани.

Буряад Республикын 75 жэлэй оие үнгэргэхэ талаар эмхидхэлэй комитедэй заседани.

Олзын хэрэг эрхилэгшэдэй съезд үнгэргэхэ талаар эмхидхэлэй комитедэй заседани.

Территориальна үйлэдбэрийн зононуудай залан хүтэлбэрлгын сөвөдэй заседани.

Агнуурин ажахын асуудалнуудай талаар халбаринууд хоорондын комиссийн заседани.

Предприятинуудые хубилган шэнэдхэхэ талаар комитедэй заседани.

А.Н.ЖИЛЬЦОВ

Гүрэнэй налогой инспекцийн Зэдын райондо хээн шалгалтын дүнгүүдые гаргалга.

Буряад Республика доторхи гүрэнэй налогой инспекцийн хүдэлмэрилэгшэдэй семинар.

Гүрэнэй зөөрийн хубида хүртэдэг предприятинуудай финансын-экономическа байдалай талаар зүблөөн.

Нютагай өөһэдэн хүтэлбэрийн зургаануудай 1997 оной бюджетүүдэй гүйсэдхэл тухай тоосоонуудые тушаан абалга.

Б.Ц.СЕМЁНОВ

Яруунын райондохи АПК-гай предприятинуудые хубилган шэнэдхэхэ талаар кустовой семинарта бэлдэлгэ.

Панхаруутан халаха хүдөө ажахын предприятинууд дые элирүүлхэ талаар хүдэлмэри.

Ой модоной жасые хэрэглэхэ дүрим тодорхойлохэ талаар зүбшэлэлгын комиссийн заседани.

Л.Ч.НИМАЕВА

Наһажаал хүнүүдые социальна талаар хамгаалалгые эмхидхэхэ асуудалаар "түхэрээн шэрээ" үнгэргэлгэ.

Соёлой министрствын 1997 оной хүдэлмэрийн дүнгүүдэй асуудалаар үргэдхэмэл заседани.

Элүүрые хамгаалгын асуудалаар үргэдхэгдэмэл заседани.

Л.П.ТАБАЛАЕВ

Буряад Республикын геологийн албанай 40 жэлэй ойдо зорюулагдаһан республиканска эрдэмэй-практическа конференци.

Гусиноозёрск хотын, Сотниково нууринай, Ивалгын болон Прибайкалийн районуудай хүгжэлтын генеральна түсэбүүдэй проектүүдые хаража үзэлгэ.

БҮРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ПРЕЗИДЕНТ:

"Хурамхаанай болон Баргажанай районуудта ошохо үедөө хубин асуудалнуудаар эрхэтэдтэй уулзажа хөөрэлдөө. "Республикын экономикын ба банкнуудай системын зорилгонууд ба саашанхи түсэбүүд" гэхэн темээр үнгэргэгдэһэн зүблөөндэ хабаадаа.

"Белошапкина Любовь Ивановна Буряад Республикын юстицийн министрэй орлогшоор томилоо.

"Бүхы шатын бюджетүүдэй гүйсэдхэлые шалгажа байха комисси байгуулаа.

"1998 оной хабарай тарилгын хүдэлмэрийн асуудалнуудаар республикын районуудай өөһэдэн хүтэлбэрийн тологлогшонортой зүблөө үнгэргөө.

"Социально-ажалай харилсаануудые гуримшуулха

талаар республиканска гурбан талын комиссийн хүтэлбэрлэгшөөр Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Л.П. Табалаевые томилбо.

ТОБШОХОНООР

Буряад Республикын Правительствын Тогтоолтой зохилдуулан, республикын арадай ажахын эмхинүүдтэ хүтэлбэрлхы кадрнуудые 1998-1999 онуудта бэлдэхэ гүрэнэй түсэб баталагдаба.

"Республикын газар дээрэ шононуудай олошорные хараадаа абажа, шононуудые хюдаха талаар 1998 ондо республиканска конкурсые үргэлжэлүүлхэ тухай Буряад Республикын Правительство шийдхэбэри абаба.

Буряад Республикын Президентын болон Правительствын хэблэлэй албан.

БҮРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ОЛЗЫН ХЭРЭГ ЭРХИЛЭГШЭДЭЙ ХОЁРДОХИ СЪЕЗД

Буряад Республикын Экономикын министрствын Бага хэмжээнэй олзын хэрэг дэмжэхэ ба хүгжөөхэ талаар комитет Буряад Республикын олзын хэрэг эрхилэгшэдэй хоёрдохи съезд үнгэргэхэн.

Съезд Буряадай гүрэнэй оперо болон баледэй академическэ театрай байшан соо 1998 оной апрелиин 17-до үнгэрхэ юм. "Буряад ороной бага хэмжээнэй олзын хэрэг эрхилэгшэ" гэхэн выставкэ эндэ эмхидхэгдэхэ.

Предприятия болон эмхинүүд үйлэдбэрлэн гаргадаг эд бараагаа, фирмэнүүдэй рекламнуудые үгэжэ болохо.

Телефонууд: 21-29-47, 21-43-97, 21-37-40.

ЭМХИДХЭЛЭЙ КОМИТЕТ.

ШЭНЭ ЖУРНАЛ

"Үлзы" гэжэ нээмэл акционернэ бүлгэмэй гаргадаг продукци олондо мэдээжэ болонхой. Гоёор шэмэглэгдэһэн, элдэб үнгэтэй гадартай номууд, брошюранууд болон журналнууд тус фирмын продукци гэшэ. "Үлзы" фирмын удаадахи продукци - "Республика Бурятия" гэхэн үнгэтэ журналай түрүүшын номертой танилсалгын баяр ёһолол үнгэрбэ.

"Үлзы" фирмын президент, "Республика Бурятия" журналай редактор С.Ц.Улзетуев түрүүлэн ажал хэрэг тухайгаа сугларагшадга

хөөржэ үгөө.

Тус журналтай танилсалгын баяр ёһололой үедэ Буряад Республикын Президентын дэргэдэхи Мэдээсэлэй болон хэблэлэй талаар комитедэй түрүүлэгшэ А.А.Елаев, Еши-Лодой римбүүшэ, спортивна ажал ябуулагша Л.А.Гармаева, "Эмилия" гэжэ фирмын директор Н.М.Грязнов, Буряад Республикын габыята артист М.Г.Раднаев болон бусад үгэ хэлэжэ, тус фирмын ажал ябуулагда амжалта хүсэһэн байна.

С. ОЧИРОВ.

БҮРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ХУНГУУЛИЙН КОМИССИЙН МЭДЭЭСЭЛ

Буряад Республикын Президентын, Арадай Хуралай депутатуудай хунгалта 1998 оной июнийн 21-дэ болохо гээд Буряад Республикын Арадай Хурал тогтообо.

"Буряад Республикын Президентын хунгалта тухай", "Буряад Республикын Арадай Хуралай депутатуудай хунгалта тухай" Буряад Республикын Хуулинуудтай зохилдуулан, Буряад Республикын Президентдэ, Буряад Республикын Арадай Хуралай депутадта кандидатуудые хунгуулин нэгдэлэнүүд, хунгуулин хамтаралнууд болон хунгагшад дэбжүүлхэ эрхэтэй гээд Буряад Республикын хунгуулин комисси тайлбарилна.

Хуулин ёһоор хунгалта зарлаха тухай шийдхэбэрийн абтаһанай хүлээр Президентын тушаалда кандидатууд дэбжүүлэгдэдэг гэшэ. Зүгөөр Арадай Хуралай депутадта кандидатууд хунгуулин округуудай списогэй тусхайтаар толилогдоһонойоо хүлээр дэбжүүлэгдэхэ байна.

Кандидатуудые дэбжүүлхэ эрхэтэй ниитын эмхинүүд Россин Федерацийн гү, али Буряад Республикын Юстицийн министрствэдэ жэл урид бүрдхэлдэ абтаһан байха ёһотой юм. Хоёр гү, али тэрээнхээ олон нэгдэлэнүүд хунгуулин хамтарал болодог.

Хунгагша өөһэдөө өөһэдыгөө дэбжүүлхэ эрхэтэй. Кандидатуудые дэбжүүлхэнэй удаа хунгагшадтай гар табилгатай хууданууд суглуулагдажа эхиддэг. Хунгагшадтай гар табилгатай хуудана суглуулаха үеэр республикын Президентын тушаалда, Арадай Хуралай депутадта кандидатууд тусхайтаар мэдүүлгэ Буряад Республикын хунгуулин комиссида үгэхэ ёһотой юм.

Буряад Республикын Президентын тушаалда кандидатууд хунгагшадтай гар табилгатай хууданууддаа 1998 оной майн 12 болотор, Буряад Республикын Арадай Хуралай депутадта кандидатууд 1998 оной майн 17 болотор тиймэ хуудануудые хунгуулин комиссинуудта тушааха уялгатай.

Буряад Республикын Президентын тушаалда, Арадай Хуралай депутадта кандидатууд Россин Федерацийн Сбербанкын Буряадай банкын отделенидэ хунгуулин жаса байгуулхын тула счөт нээхэ ёһотой юм. Хэды шэнээн мүнгэ счөдто оруулаха тухай гурим хуулинуудаар тодорхойлогдодог.

Н.ЦЫГАНКОВА,

Буряад Республикын хунгуулин комиссийн түрүүлэгшэ.

Ветеран

ОЛОНДО ХҮНДЭТЭЙ

Баргажанай харьдагуудай хормойдо, Баргажан голый баруун эрьедэ, Хурамхаан тосхондо Хойто-Байгал руу зурын ошоһон харгые хүндэлэн гараһан дэгэд холын Дэрээн нютагай Ботолло (энэ угые эвенк хэлэнһээ буряадшалхада, бутуула гэнэн удхатай ха) гэжэ газарта эгсэ далан хоёр жэлэй саана үхэр мал үсхэбэрилдэг, ой тайгада гаража, агнуури эрхилдэг ажалтай эвенк айлай бүлэдэ түрүүшын хүбүүн түрөө һэн. Янгуу гэжэ нэрэтэй эхэн баярлахын ехээр баярлаба. Нагаса Бодоул гэгшэнь бүришые сэдхэлээ ханан урмашаа юм гээд нютагай эвенк, буряад угсаатад хэлсэгшэ.

Түрэнэн тэрэ хүбүүндэ Рочен гэнэн нэрэ үгтэбэ. Энэнь баһал өөрын удхатай байгаа гэшэ бээдаа. Хангай тайга, хада уулатаяа, оршон байгаа түрэл байгаалтайгаа нягта холбоотой ябуужаг лэ гэжэ хүбүүндэ нэрэ олгогшод ханаһан байжа болоо аалам?!..

Агуу хубисхалай долоодохи жэлэй үнгэрэн ошоод байха үеэр түрэнэн хүбүүн өөрынгөө бусад үетэн нүхэдтэй сугтаа үхибүүн наһанһаа эрдэм ном шудалжа эхилээ. Буу барижа, тайгада гараха сүлөөшые байгаагүй. Түрүүшээр Тазыдахи эхин хургуулида, удаань Багдаримо тосхоной хургуулида хураа. Эрхим сэглэлтэнүүдтэйгээр Аблоон класс дүүргээд ябахандаа, сэрэгэй албанда татагдаа.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай үедэ албанда татагдаһан хадаа, сэрэгшэн Рочен Бодоулов Эхэ оронойнгоо хуби заяанай шийдхэгдэжэ байһан Баруун фронт ошохо гэжэ хэдэн удаа үүсхэл хээ. Тээд юумэн тиимэ бэлээр бүтэхэ һэн гү даа.

Зүгөөр Эхэ ороноймнай зүүн хилэ шадарай газарнуудые хэн хамгаалан хараха байгааб?! Бодоулов шэнги сэрэгшэд лэ Алас-Дурна, Даур, Байгалай үмэнэхи хизаарта уялгата албаяа хэжэ ябаха баатай болоо.

Дүшэн табан оной август нарада Забайкали шадар албанда ябаһан пулемётчик Рочен Бодоулов анда нүхэдтэйгөө сугтаа Хингаанай үндэрье гаталан, Хойто Хитадые япон булимтарагшадһаа сүлөөлэлсөө. Тиигэжэ тэрэ сэрэгэй хүнгэн бэшэ зам гаталан гараһан намтартай.

Дайнай дүүрэнэнэй удаа дүрбэн жэл шахуу уялгата албаяа үргэлжэлүүлээд, түрэл Дэрээн нютагаа бусажа ерээ. Колхозойнгоо комсомолой эмхинн секретаряар хүдэлөө. Комсомолой райкомдошые ажаллаа. Табяд гаран онуудаар областной партийна, һүүлээрнь Эрхүү хотодо партийна дээдэ хургуулида хураһан байна.

Намын хургуули дүүргэжэ ерэнэнэй удаа партиин райкомдо хүдэлөө юм. Жараад онуудай эхиндэ партиин гэшүүн Рочен Бодоулов Хурамхаанай дунда хургуулида түүхын багшаар хүдэлхөө ерээ.

Хорёод жэлэй хугасаа соо Хурамхаанай дунда хургуулида багшалжа ябахандаа, олохон хүбүүд, басагадые эрдэм номдо хургажа, ажабайдалай үргэн харгыда гаргаа. Мүнөө аймагай газетэдэ корреспондентээр ажалладаг Владимир Пунсокович Будаевтай тээмэндэ уулзахадаа, багша Рочен Самбилович тухай ханамжаяа хөөрэхын гуйбаб.

-Дунда хургуулида хуража

ябахаданай, түүхын багша хэшээлнүүдэ ямар жэгтэй гоёр үнгэргэгшэ бэлэй. Илангаяа табадахи, зургаадахи классуудай хурагшадта эртэ урда сагай болон дунда зуун жэлнүүдэй түүхэ соһоо абтаһан элдэб зүйлнүүдые үльгэр домог шэнгээр хөөрэхэ. Дуугайхан лэ, шагнахаш,- гэжэ Владимир Будаев хөөрэнэ.

Багша Р.С.Бодоулов хадаа залуу үетэниие Эхэ орондоо дуратайгаар хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ хамаг хүсэ шадалаа зориулдаг байһан. Тэрэнэй үнэмшэлгэ болгон, нэгэ жэшээ харуулаа.

- «Запасай офицернүүд болон албанда татагдаха залуушуулые түрүү үзэл бодолтойгоор, Эхэ орондоо дуратайгаар хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ райнойн сэрэгэй комиссариадта эдэбхитэйгээр тухаламжа үзүүлэнэйн түлөө капитан Рочен Самбилович Бодоуловта ССР Союзай байгуулагданаар 60 жэлэй ойтой дашарамдуулан, баяр баясхалан хүргэнэб!- гэжэ Забайкалийн сэрэгэй округой командалагша ябаһан армиин генерал Белик өөрынгөө захиралта соо оруулжа бэшэн байдаг.

Эвенк угсаатанай түлөөлэгшэ Рочен Бодоулов Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда хабаадалсаһанайнгаа түлөө орден, медальнуудаар шагнагданхай. Мүн үсөөн бэшэ жэлнүүдтэ багшаар ажаллажа, эрхим амжалта туйлаһанайнгаа түлөө Совет гүрэнэй Ажалай Улаан Тугай ордендо хүртөө юм.

Арадай гэгээрэлэй отличник Р.С.Бодоуловтай ажалай габьяа ехэ. Наһатай болоошые һаа, түрэл Хурамхаанайнгаа хургуулинуудтай харилсаа холбоогоо таһадууддаггүй, хурагшадтай, багшанартай ходо-ходо уулзажа байдаг. Унинэй багшада хэлэхэ, хөөрэхэ юумэн байха.

Үе сагай гүйдэлһөө буурал сагаан толгойтой болоһон ажалай болон дайнай ветеран Рочен Самбилович Бодоулов сэдхэлээрээ, бодолоороо, хүсэл эрмэлзлээрээ согтой дорюун зандаа, улаан бургаһандал ургажа ябаа эдир залуушуулые Эсэгэ найхан орондоо үнэн сэхэ ябаха хэрэгтэ бии байгаа хүсэ шадалаа зориулаа.

Геннадий БАДМАЕВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: арадай гэгээрэлэй отличник, багшын ажалай ветеран Р.С.Бодоулов.

Үбгэн ветеранай найдал

ДАЙШАЛХЫ НҮХЭДЭЙНГӨӨ ТҮРЭЛХИДТЭЙ УУЛЗАЖАЛ БАЙҺАЙ

ХЭЖЭНГЭ хууринай Колхозно үйлсын урда хажуугай хуушаншаг болоһон гэртэ 83 наһатай дайнай ба ажалай ветеран Цырендаша Намжилович Намдаков ажаһуудаг. Тэрэ Ушхайтаһаа холо бэшэ оршодог Булаг-Тужа гэжэ нэрэтэй нютагта үгытэй айлай бүлэдэ түрэнэн юм. Хориин 11 эсэрын эгээл олон тоотой галзууд отогой Нарбадын түлөөлэгшэ. Буурал толгойтой ветеран хэды наһатайшые һаа, үшөөл хүл хүнгэн, тиибэшые үдэр үдэрэй үбшэн юу барагдахаб даа.

Үбгэжөөлэй дайшалхы заманы намтар, дайнай үеын ушарнууд ба колхоз байгуулан үе тухайнь ехэл ноирхоһон байгаа. Үбгэнһөө дайнай эхилһэн тухай үшөөшые хөөрүүлхэ дуратай байгаашые һэм. Тэрэ ехэ дайнай үе хүн бүхэнэй зүрхэ сэдхэл соо имагал ондо ондоогоор үлэшэн байха. Хэн хаана хэнтэй уулзааб, Цырендаша Намжилович ба тэрэнэй хажуугаархи зоной түрүүшын ажалал ямар байгааб гэжэ мэтэ...

Цырендаша Намжилович дайнай эхилһэн тухай үбгэндэ ябажа байха үедөө дуулаа, тиигээд хоёрдохи үдэрын Ушхайтын бүхы зониие митингдэ дуудан байгаа. «Ажал хэжэ байһан зон иимэ муухай мэдэ дуулахадаа, гайхаад абаа», - гэжэ ветеран хөөрөө һэн.

Дайнай урда тээ Цырендаша Намдаков Хэжэнгын МТС-тэ комбайнёроор хүдэлөө. Зунай халуун үдэрнүүдтэ тэрэ үглөөнэй үүрээр бодожо, үбгэндэ ябажа һэн. Тиихэдэ 28 наһатай болонхой ябаа. Тэрэ үедэнь сэрэгтэ таталган эхилээ һэн. Тэрэнэй сасуутан ба Цырендашаһаа наһатайшые хүбүүд булта дайнда ошохо эхилээ, харин тэрэндэ сэрэгтэй албанда татаһан саарһан ерэхэгүй. Тиихэдэ трактор ба комбайн жолоододог хүнүүд хомор һэн, ехэнхи бэрхэ механизаторнуудые «бронь» гэгшээр үлөөдэг байгаа. Хэдышые шанга байлдаануудай болоошые һаань, ургасаяа хуряаха зонара талада хэрэгтэй һэн. Дайнай эхилэсээр ажалшадтай тоо үсөөржэ, дайнай ара талада үлэнэн зон үлүүехээр хүдэлдэг болоо. Сүлөө забдагүй ажаллажа байха саг ерээ, амаралта гэжэ мэдэнгүй, хэдэн хоногоор трактор, комбайнаа буунгүй ябагдаа.

1943 он болотор Цырендаша хүбүүн МТС-эй, аймагай ноёдоор хэды муудалдаа гэгшэб. «Намайе фронт эльгээгты!» - гэжэл байхадань, тэдэнь дуулашагүй болоод байха: - «Эндээл хэрэгтэйш», - гэнэн харюу абаха. Тиихэдэнь шүдөө зуугаад хүдэлхэ баатай бологшо һэм гэжэ хөөрөбэ. Бурядай морин сэрэгтэй полкын бүридэлдэ сэрэгтэй алба гараһан кавалерист, Цырендаша Намдаковто Совинформбюрогой мэдээсэлнүүдые шагнажа хуухадань, сэдхэлдэнь хүндэ байгша бэлэй.

Морин сэрэгшэ гэнэн нэрэ зэргэтэй Цырендаша Намдаков 1936-1938 онуудта олондо мэдээж болоһон сэрэгтэй частьда алба хээ һэн. Хоёр жэл соо Улаан-Үдын хажуудахи Дээдэ-Онгостойдо эскадронной Тараскиной ударидалга доро ябаа. Тэрэ командирын шөөлэн, даруу зантай залуу хүбүүдые хаража, тэдхэжэ ябадаг байгаа. Тэрэнтэй хамта нютагаархидын Согто Шойдоков, Доржо Дугаров болон Бата Дандеев гэгшэд суг ябалсаа. Сэрэгтэй албанда ябаһанай удаа Цырендаша түрэл колхоздоо трактористаар ажаллаа. «ХТЗ» түхэлэй трактораар үдэр һүни гэжэ мэдэнгүй хүдэлхэ. Нүүлээрнь Сэлэнгын аймагай Тохой гэжэ хууринда комбайнернуудай курсада хураа. Эндэ курсантнуудые «Коммунар» гэжэ нэрэтэй комбайн

жолоодожо хургадаг байгаа. Тэрэнтэй хамта Хэжэнгын аймагһаа Рэгзэнэй Дугармаа, Эрдэниин Буда ба Дондогой Түшэн гэгшэд хураалсаа. Курсаяа дүүргээд, сэрэгтэй албанда мордотороо, нүхэр Намдаков үбгэндэ ябаа, таряа хадалсаа, слесарь, гагнууршанаар хүдэлөө, эгээл колхоздоо хэрэгтэй хүндэ газарнуудтань ябалсаһан хүн.

1943 он, февраль нара. Дайнда мордожо, фашис булимтарагшадар тэмсэхэ сагынь ерэжэ, 1943 оной февралийн 25-да Ц.Намдаковые сэрэгтэй албанда татаба. Май харын тэн багаар Сүүгэл дасанһаа холо бэшэ газарта тэрэ сэрэгтэй хургуули гаража эхилбэ. Нэгэ частьда, нэгэ землянка соо Хэжэнгын Санжимитэб Мункинтай хамта алба хэжэ, һони хорьмойгоороо хубаалдан ябаа. Удангүй тэдэниие баруулжань ябуулан юм. Хамта Москва хото хүрэтэр ошоо, тэндэ нютагай хүбүүдые ондо ондоо тээшэнь тараажархёо һэн. Санжимитэбны Ленинград эльгээгдэ, Цырендаша Горький хотодо дахинаа курсада ошохо баатай болоо. Тэндэ Хяагтын аймагай Хүдэри-Сомоной Сүхэ Очирович Рантаров гэжэ буряад хүбүүнтэй уулзаа. Сапёрой курса дүүргээд, тэрэ нүхэрын агууехэ уран зохёолшо А.П.Чеховэй түрэл тоонто хото сүлөөлэлсэжэ ябаһаар, баатарай үхлөөр унаһан байгаа. Тиигээд нүгөөдэ сэрэгшын зам Киев хото руу шэглээ. Украинын ниислэлэй хажуугаар намар, үблэлэй үедэхи шанга байлдаануудай болоходо, сапёрнуудта ехэ хүндэ байгаа юм байна. Фашистнуудай хойноһоо намнажа ошоходо, хуу минэнүүд табяатай байха. Гэбэшые сапёрнууд хэдышые хүйтэн байгаа һаань, мүлхижэ алхам бүхэниие минэнүүдхээ сүлөөлэн, урагшаа тэгүүлжэ ябадаг һэн. Тиихэдэ үдэр бүри хэдэн часай хугасаа соо хүйтэн газар дээгүүр мүлхихэдөө, Цырендаша Намжилович хүндөөр үбшлөө. Москвада олон харын туршада госпитальдо аргалуулжа гараа. Нэгэтэ һонин ушарай болоһон тухай хөөрөбэ. Госпиталиин рентген кабинет соо зогсожо байхадань, нэгэ залуу ород яһанай эхэнэр урда хойгуурнь ябаһанай удаа:

- «Та, буряад бэшэ гүт?» - гэжэ уһан буряадаар асуугаа бэлэй. Тиихэдэнь буряад сэрэгшэ залд гээд абаа. Санжимитэбһээ таһараад, Хяагтын Рантаров Сүхээ алдаад байхадаа, хоёр жэл тухай буряад яһанай хүнтэй нэгшые уулзаагүй ябаа бшуу. Тэрэ ород эхэнэрын Монголдо Алтан-Булагта түрэнэн байгаа. «Мүнөө болотор буряадаар асууһыень ходел ханажа ябагшаб», - гэжэ Цырендаша Намжилович хэлэдэг.

Тэрэ нэгэ заа барагшаг болоод, 1944 оной декабрь соо сэрэгтэй албанһаа табигдаа. Цырендаша Намжилович гэртээ бусамсаараа колхоздоо олон жэлдэ тоо бүридхэгшөөр, счетоводоор, наймаашанаар ажаллаа. Наһанайнгаа амаралтада гаратараа, худалдаа наймаанай эмхидэ хүдэлһэн юм. Амаралтада гараашые һаа, минн хуугагүй. Арбаад жэлэй туршада Ивалгын дасанда кассираар хүдэлөө.

Ц.Н.Намдаков 41 жэл хани нүхэр Цырендулматаяа 6 үхибүүгээ өөдөн үргэжэ, мүнөө олон аша, гушанартай болонхой. Ветеранай наһанайн нүхэр 1986 ондо наһа бараа. Цырендаша Намжилович аша гушанараа харалсажа ябана. Жэл бүхэндэ нүхэдтөө айлшалхаяа Саха-Яхад республика гү, али Түнхэн ошодог.

Б.ДУГАРОВ.

БАГША ХҮНИИЕ НАЙН НАЙХАНААР

ДУРДАН ЯБАДАГ ЛЭ

Би нэгэнт трамвай соо суугаад багшанаран хоорэддоо дагнаа хүм.

Агафья Сократовна тухай радиогоор хөөржэ байгаа гэнэ?

Шагнаа, шагнаа. Агафья Сократовнагай ойн баяр болохонь хаш. Багшыннай нютагаархидын амаршалжа байгаа гэнэ.

Агафья Сократовна багшанар соохоомнай эгээ найн, бэрхэ багша даа! Тэрэнээ амаршалжа, откритка эльгээгээ хада найн байгаа.

Зүб, зүб! Бишье тингэжэ наанаб. Би тэрэ багшадаа ехэ дуртайб.

Тингэе, тингэе. Тинхэдээ ганса бидэ хоёр откритка дээрээ гараа табиха бэшэбди. Манай Тохойн хургуулида Агафья Сократовнада хурахан хүбүүд, басага Улаан-Үдэдэ олон, тэдэнэйшье гар табилгатайгаар мүнөөдэрхоо бэшэжэ эльгээе.

Эдэ хоёр басагадай зугаа шагнахадаа, багша хүнине нимэ найн найханаар дурдан эгнэхэдэнь, энээнһээ үлүү, дээрэ сэгнэлтэ юун байхаб гэжэ бодомжологдоо гэнэ.

Багша Агафья Сократовна Алдыровае бага балшар наһанһаан найн мэдэхэ хадаа, эдэ хоёр басагадай хоорэддөө шагнаад, бүриньше баярлааб.

Баяндайн аймагай Нүхэ - Нуур нютагта табин табан жэлэй саада тээ Алдарай жалша-албана Сокрадай гэр бүлэдэ шаб шарахан басагахан түрөө бэлэй. Ураг тариуудын олоороо сугларжа, тэрэхэн бүрбэйдэ Агаша гэжэ нэрэ үгөө гэнэ. Тоонто нютагайн хажууда тогоондоо адли түхэрэхэн нүхэн соо намдууханаар долгитохон нуур оршодог юм.

Нүхэн-Нуур нютагай хада хабсагайн хормойгоор урдадаг багахан гол гөрхонуудай харьялаа шагнан Агашын балшар наһанинь үнгэрөө.

Агаша Нүхэ-Нуурайнгаа найман жэлэй, Гаханай дунда, Улаан-Үдын багшанарай дээдэ хургуули найнаар дүүргэжэ, арад зоной, дайда дэлхэйн домог түүхэнүүдые үхибүүдтэ зааха хүсэлтэй багшын мэргэжэлтэй болоо гэнэ.

Агаша Алдырова Улаан-Үдэдэ хуража ябахандаа, Яруунын аймагай захидхон зангай Николай Данинмаевтай уулзажа, бөө бээдэ дурлажа, гэрлээ бэлэй. Нүхэ-Нуурайнгаа хургуулида түүхын багшаар нэгэ жэл хүдэлөөд, А.С. Алдырова наһанайнгаа нүхэртэй Сэлэнгийн аймагай Тохой нютаг нүүһэн юм. Тэрэ гэнээр аяар гуша гаран жэлдэ нэрэ хүндэтэйгөөр, хүл хүнгэнөөр хургуулида хүдэлжэ, түүхын шадамар бэрхэ багша болонхой.

Агафья Сократовна Алдырова физикын багша нүхэр Николай Найданович Данинмаевтайгаа хамта мүнөөшье Тохойнгоо дунда хургуулида хүдэлжэ ябаһаар.

Тэдэ хоёрой хургажа гаргаһан хүбүүд, басагад ямарнь олон ондоо мэргэжэлнүүдтэй болоод, хотодошье, хүдоо нютагуудташье хүдэлжэ байна. Зариманинь багша мэргэжэлтэй болонхой. Жэшээлхэдэ, хоёр хурагшадын дээдэ хургуули дүүргээд, түрэл хургуулидаа бусаар хүдэлнэ. Эбтэй эетэй Данинмаевтанай гэр бүлэ хоёр үхибүүтэй, дүрбэн ашанартай. Сэсэгма басаганинь, Баяр хүбүүнинь, Оля бэринь багша мэргэжэлтэй.

Тохой нютагта наһанайнгаа амаралтада гаратаргаа хүдэлбэшье, Агафья Сократовна өөрингөө түрэл нютаг Нүхэ-Нуураа, аха дүүнэрэшье, нута нютагайхидашье наһан наһан ябадаг.

Агафья Сократовна Алдырова физикын багша нүхэр Николай Найданович Данинмаевтайгаа хамта мүнөөшье Тохойнгоо дунда хургуулида хүдэлжэ ябаһаар.

Тэдэ хоёрой хургажа гаргаһан хүбүүд, басагад ямарнь олон ондоо мэргэжэлнүүдтэй болоод, хотодошье, хүдоо нютагуудташье хүдэлжэ байна. Зариманинь багша мэргэжэлтэй болонхой. Жэшээлхэдэ, хоёр хурагшадын дээдэ хургуули дүүргээд, түрэл хургуулидаа бусаар хүдэлнэ. Эбтэй эетэй Данинмаевтанай гэр бүлэ хоёр үхибүүтэй, дүрбэн ашанартай. Сэсэгма басаганинь, Баяр хүбүүнинь, Оля бэринь багша мэргэжэлтэй.

Тохой нютагта наһанайнгаа амаралтада гаратаргаа хүдэлбэшье, Агафья Сократовна өөрингөө түрэл нютаг Нүхэ-Нуураа, аха дүүнэрэшье, нута нютагайхидашье наһан наһан ябадаг.

М.МАДАЕВ, Улаан-Үдэ хоте. ЗУРАГ ДЭЭРЭ: (зүүн гарһаа) А.С. Алдырова, Н.Б. Бардуева. (Автор гонорараа "Буряад үнэнэй" жасада үргэнэ).

МАРТАХА БЭШЭЛ

Жараад онуудай эхиндэ аймагай гүйсэдкомой түрүүлэгшын хүнгэн машинын жолоошоноор хүдэлжэ ябаһан Михаил Васильевтай харгыда хамта ябажа танилсахадаа:

- Хаана, хэзээ, хэнэй бүлэдэ түрэжэ, ямар газарта алба хээ нэмтэ? - гэжэ асуубаб.

- Битнай холын нютагай хүм даа. Түрэнэн, гараһан, хүлөө шоройдоһон дайдамни олондо мэдэжэ Новгородско область юм. Тэндэхи Шимскэ районной Старое Веретье гэнэн тосхондо түрөө хүм, - гэжэ харюусаа гэнэ.

- Үнэхөөрөөл холын нютагай хаямта. Яагаад манай ниншэ ерээ нэмтэ?

- Хорөөд наһатай болоходоо, сэрэгэй албанда абгажа, нарата Украинда албанда ябааб. Уялгата албаяа дүүргээд, залуутай охиндо абтан, Сибирь руу хүдэлхөө ерээ бэлэйб. Шофёр хүндэ хэхэ ажал олодоо лэ байхал даа.

- Иншэ ерээд, хаана, ямар газарнуудаар ажаллаа гэшэбтэ?

- Түрүүшээр Хангайн ГЭС-эй барилга дээрэ ашаанай автомашиннын жолоошоноор хүдэлөөб. Харин Байгал-Амарай түмэр замай барилгын эхилхэдэ, ниншэ хүрэжэ ерээб Бүхы шахуу наһаа сэлгээхэн Сибирин дэбисхэр дээрэ үнгэрөөб даа. Тинмэһээ би өөрыгөө эндэхи нютагай хүнби гээд тоологшөө. Зугаалха юмэн ехэл байха, - гэбэ.

"Зугаалха юмэн ехэл байха", гэжэ Васильевтай хэлэһэн үгэнүүд хирэ-хирэ болоод лэ наһанцам орогно гэнэ. Тэд сүлөөтэйхэн хоорэддэхэ зам олоогүй.

Хэдэн удаа хамта ябаһанай хүүлээр Михаил Васильевтай одоо дүтын танилнууд болонхой, хани халуунаар хөөрэдэбэбди.

- Хүн гээшэтнай ажабайдалай долгин соогуур шэдэгдэн ябаа зомгоол шэнгил даа. Бурхантай табисуураар онсо өөрын хуби заяатай бшуу. Тэрэнһээ зугадан арлаха бэшэш, - гэжэ танилани хөөрөөгөө нэгэ бага оцдоохоноор эхилбэ.

Дайнай шэрүүн жэлнүүдэй хугасаа соо Михаил үхибүүн ябаһынь хаа, хараһан үзэхэноо маргаа бэшэ.

Үе наһан соогоо Старое Веретье тосхондо Васильевтанай бүлэ үнэр баян байһан. Эсэгэнь - Георгий Михайлович, эхэнь - Екатерина Лукнична. Мүн Виктор, Николай гэжэ хүбүүдтэй, Александра, Алентина гэжэ басагадтай гэнэ. Зүгөөр заахан Миша үринэрэйн одхонинь байгаа.

Дайнай түрүүшын үдэрнүүдһээ эхилжэ, Старое Веретье тосхон бомбодолгодо, август нарын эхээр дайсанай гарта ороо. Тосхон олонхи гэрнүүд хандаргадаа, гал түймэртэ абтаа, үнэнэн тоборог болгодоо. Гэрнүүдэйн хууриннууд дээрэ гансал нөшэнүүдые үлөө гэнэ.

Дүшэн гурбан ондо немецүүд Васильевтанай бүлэе түрэл тосхонийн бусад хүнүүдтэй

сугтань намнажа, түмэр замай дүтын станци асараад, товарна вагонуудта хуулгажа, Германи руугаа "остарбайтернууд" гэхэ гү, али зүүн зүгэй хүдэлмэришэн болгон абаашаа юм.

Тамын орон Дахаугай концлагерьта асарагдаһан Васильевтанай бүлэнхид харахые хараа, үхэхэноо бэшэ юумэ бултыень үзөө даа. Дүтынгоо танилнуудыньше алдаа. Хара наһаагай фашистнуудай хүнине хайрлаха нэххэлгүй, ан арьяатандал адли байһые тэрэ үедэ заахан ябаашые хаа, Миша энэ наһандаа мартахагүйгөөр хадуужа абаа.

- Тэндэ концлагерьта байхадамнай, минни үүри Петья хүбүүнэй эхыень ехэл зобоожо, сохижо алаа бэлэй. Тэрэ эхэнэрэй нэрынь мартааб. Зүгөөр фамилин Галкина гэнэ. Амиды мэндэ нютагаа бусаха хуби заяатай байһан минни түрэлхид тингэжэ нэрлэдэг байгаа гээд, Васильев шарайгаа барагар болгон хөөрэнэ. - Хайшан гэжэ амиды мэндэ үлөө зонбиди. Гайхагшаб. Эдихэ, ууха юмэн хомор гэн даа. Үлэ залгаад, ажаллахан. Минни түрэлхид, газар ажалай хүдэлмэри хэдэг гэн ха. Тинмэһээ амиды мэндэ үлэжэ болоо, - гээд хүндөөр наһа алдаа.

Баруун Европын дэбисхэр дээрэ нацистнуудай үүсхэлээр хэды олон концлагерьнууд эмхидхэгдээб? Тэндэ ганса совет хүнүүд тамаа үзөө бэшэ, харин Франци, Польшо, Бельги, Югослави, Чехи болон бусад зоронүүдһээ асарагдаһан хүнүүд гэрэхэн ехээр зобоо. Аляһа, багаһанаан шэнгээр наһа бараа. Томо нөшэнүүд соо шатаагдаа, - гэжэ Васильев хэлэнэ.

Нимэл ушарһаа Майн 9-нэй Иалтын мартагдашагүй үдэр Михаил Васильевтай хуби заяанда өөрын онсо ехэ удхатай.

1994 оной эсэс багаар Россин Президент Борис Ельцин хадаа Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай ба тэрэнэй хүүлэй жэлнүүдэй туршада хормолгондо (пендэ) ороһон совет сэрэгшэд болон нютагаа бусажа ерэгшэдгэ, Россин эрхэтэнэй хуулига эрхые нэрлэһэн бусааха тухай зарлиг доро гараа табья бэлэй. Энэмнай түүхын ехэ удха шаһартай данса мүн.

Тамын оронһоо амиды мэндэ бусажа ерэнэн хүн гүрэн түрэнгөө урда юугээрээ зэмтэйб? Тиншэ тэдэнэр өөрын дураар онсо бэшэ. Хэды олонинь тэндэ наһанһаа цүгшөөб?

Мүнөө жэлдэ дэлхэйн хоёрдохон дайнай дүүрэнһээр 53-дахон ой гүйсэхэнь.

Гэбэшье минни танил Васильев шэнги үхибүүн наһандаа Германи руу абаашагдаһанаа, тамын орон - Дахау мэтын газарнуудаар ябаһанаа, хас тамгатай горьтой бүһэгэй, түмэр тахатай сабхитай нацистнуудые хараһанаа мартаха бэшэл!

Г.БАДМАЕВ, ажалай ветеран.

Конкурс

ЭДЭБХИТЭЙГЭЭР ХАБААДАЛСА!

Дайнай, ажалай ветерануудай республиканска совет, РОСТ-ын комитет, сэрэгэй комиссарнат, хуралсалай болон эрдэм ухаанай министерство, республикын залуушуулай хэрэгүүдэй, аяншалгын, физкультура болон спортын талаар гүрэнэй комитет конкурс үнгэрэхэ гэнэн үүсхэл гаргаба. Энэмнай нарын жэлнүүдтэ мартагдажа, орхигдожо захиалан сэрэгэй-патриотическа хүмүүжүүлгын хүдэлмэри нэрлэгэхэ гэнэн гол удаа зорилготой. Республикын хургуулинуудта, техникум, училищинуудта, университет, академинүүдгэ, музейнүүдтэ энэ хэмжээ ябуулга үргэн дэлхэнтэйгээр ябуулагдажа, залуу үетэниие Эхэ орондоо дуратайгаар хүмүүжүүлэхэ үүргэтай болоно.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай Агууехэ Иалтын 55 жэл эн ондо зориулагдаһан харалга-конкурсдо республикын дайнай, ажалай ветеранууд, мүн бүхы министрствэнүүд болон бусад эмхинүүд эдэбхитэйгээр хабаадалсажа, залуушуулай дунда ябуулагдаха ёһотой хүмүүжүүлгын хүдэлмэри эмхидхэлсэжэ, таһалгаряагүй уулзалга, хоорэддоонүүдые үүсгэжэ байха.

Эхэ оройншоо түүхэ, хүгжэлтэ тухай хуралшад болон залуу үетэнэй дунда ажал гүрэнөөр ябуулхын, мүн танилсуулжа байха зорилготойгоор харалга-конкурс республика доторнай эхилбэ, - гэжэ республикын РОСТ-ын комитетэй түрүүлэгшын орлогшо В. Д. Дамаринов хөөрөнэ. - Тини музей, клуб, соёлой оронгуудта урдандаа бии болгодоһон сэрэгэй болон дайшалхы алдар солын танхим-булангуудые нэрлэгэхэ, шэнээр байгуулаха болнобди. Залуушуулые сэрэгэй албанда бэлдэхэ хэмжээнүүдэ бүри эдэбхитэй болгохо үүрэгтэй, - гээд Владимир Доржиевич намайжална.

Харалга-конкурс гурбан шатада хубаагданхай. Түрүүшын шатада хургуулинуудай, училищинуудай, тухай дунда мэргэжэлэй хуралсалай классуудта февраль, март нарануудта жэл бүри үнгэрэгдэжэ байха

юм. Харин хоёрдохон аймагуудай, хүүлшынхын республикын харалга боложо, эрхимлэгшэдэ тодорюулаха жэшээтэй.

Оюутад, хурагшад Зэбсэгтэ Хүсэнуудэй, дурасхаалай үдэрнүүдтэ, дайнда хабаадаһан нютагайнгаа үбгэд хүгшэдэй дайшалхы зам тухай альбомуудые, стендүүдые бэлдэхэ, ханын газетэнүүдые гаргаха болоно. Энээнһээ гадна тусхай үдэшэнүүдые эмхидхэжэ, дайнай, ажалай ветерануудтай уулзалга үнгэрэхэ, айлашадайнгаа хоорэддөө шагнаха, тэдэниие шөфтгээ абаха, нютагайнгаа гөройнуудай нэрэмжэтэ үйлсэ, тосхонуудые бии болгохо, сэрэгэй частынуудта хүрэжэ, нютагайнгаа хүбүүдэй ажабайдал, хуралсалаар һонирхохо, сэрэгэй-спортивна мүйсөөнүүдые үнгэрэхэ, хүшоо памятникүүдые заһабарилха гэхэ мэтэ олон тоото эригтэнүүд конкурсын дүримдэ хараалагдаһан байха юм. Энээнһээ гадна Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай жэлнүүдтэ фронтнууд дээрэ баатарай үхэлөөр улаһан Буряад оройнгоо сэрэгшэд тухай суглуулһан материалнуудые оложо, музейдэ табилһан, бэдэрэлгэ-шэнжэлэлгэ хэгшэдэй хүдэлмэри хараада абтаха юм. Тинхэдэ аймагуудай, хото городуудай, тосхон хууринуудай хургуулинуудай классуудта сэрэгэй-патриотическа клубуудые байгуулаха хэрэгтэ библиотекэ, музейнүүдэй хүдэлмэрилэгшэд эдэбхитэйгээр хабаадалсахаар уяагалагдаа.

Харалга-конкурсдо шалгарһан түрүүшын гурбан коллективүүд дайнай, ажалай ветерануудай бүхэроссин бүлгэмэй советэй Хүндэлэлэй грамотаар, дурасхаалай шан бэлэгүүдээр шагнагдаха юм. Мүн предпряти, захиргаан, эмхи зургаануудай, министерствын зүгһөө мүнгэн шангаар урмашуулагдаха болоно.

Республикын бүхы коллективүүд эхилэдэ байһан харалга-конкурсдо эдэбхи үүсхэлтэйгээр хабаадалсахыетнай уршабди. Харалга-конкурс 2000 жэлэй Агууехэ Иалтын 55 жэлэй ойн үдэр хүрэтэр жэл бүри үнгэрэгдэжэ байхаар хараалагдаа.

В.ЦЫРЕМПИЛОВ.

Багшын булан

БАБУ-ДОРЖО БАТОВЕВ -
педагогикын эрдэмэй доктор,
Буряад Республикын эрдэмэй
габьяата ажал ябуулагша

БЭШЭГЭЙ ДҮРИМ ЗААХА АРГАНУУД

(Үргэлжлэл, эхинийн үнгэрэгшэ жэлэй ноябриин 19-нэй, декабриин 3; 10; 24-нэй, байгша оной январин 14; 21; 28-най, февралин 28-най, мартын 4; 18-най дугаарнуудта)

БЭШЭГЭЙ ДҮРИМӨӨР ГАРГАДАГ АЛДУУНУУД

Хэлэн бүхэн өөрын тогтоомол литературна хэлэтэй байдаг. Литературна хэлэн бүхэндэ өөрын бэшэгэй дүрим тогтоодог. Тэрэ бэшэгэй дүримые баримталжа, хүн бүхэн зүбөөр бэшэжэ хурадаг. хургуулин хурагшад литературна хэлэнэй бэшэгэй дүримые зүбөөр ойлгон абажа, тэрэндэ хураха уялгатай. Багшанар тэдэниие бэшэгэй дүримдэ хургаха зорилготой. Юундэб гэхэдэ, номдэбтэр, уран хайханай зохёолнууд, газетэ журналнууд, гүрэнэй, республикын болон бусад эмхи зургаануудай заабари заршам болон бүхы ажабайдалай олон асуудалнууд нэгэ тогтоомол бэшэгэй дүримтэй литературна хэлэн дээрэ хэблэгдэдэг. Радио, телевиденээр литературна хэлэн дээрэ соносхол, дамжуулга ябуулагдадаг. Мүн арад зон хоорондоо литературна хэлэн дээрэ хоорэдэн харилсадаг. Тиймэһээ хүн бүхэн литературна хэлээ, тэрэнэйгээ бэшэгэй дүрим хайнаар ойлгожо абаха зэргэтэй.

Манай түрэлхи хэлэн хоринин диалект дээрэ үндэһэлхэн литературна хэлэтэй байнабди. Литературна хэлэнэй өөрын тухай бэшэгэй дүримтэй. Энэ бэшэгэй дүрим баримталаагүй бэшэлгы адуутайгаар бэшэлгэ, бэшэгэй дүримөөр гаргаһан адуутай бэшэлгэ гэнэбди.

хургуулин хурагшад бэшэгэй дүрим хайса ойлгоогүй дээрэһээ туд дүримөөр адуунууды гаргана. Энэ асуудал хадаа мүнөө үедэ хургуулинууды ажабайдалтай нягта холбоотой болгохо гэхэн зорилгонуудта сэхэ хабаатай. хурагшадые гүйсэд грамотнаар бэлдэхэ ябадал тон ехэ удха шанартай. Тиймэһээ хурагшад ай адуунууды (бэшэгэй дүримөөр гаргадаг) шүүмжэлхэ, бүридхэхэ-ябадал тон шухала. Мүн адуунуудай гарадаг шалтагаанууды оложо, тэдэ адуунууды усадхаха болонобди. хурагшад ай адуунууды усадхахын тула ямар дүримдэ ямарнууд адуунууд гаранаб, тэдэнэй шалтагааниинь юуб гэжэ бэдэрэн оложо ябаха шухала. Тиймэһээ багшанар хурагшад айнгаа адуунууды класс классаарын бүридхэхэ, тэдэ адуунууды түрэл түрэлөөрын, бүлэг бүлэгөөрын бүридхэхэ зэргэтэй. Тийхэдэ хурагша бүхэнэй адуунууды онсодохо, шүүмжэлхэ, шалтагааниинь олохо, тийгээд тэдэниие яжа усадхаха арга боломжо бэдэрхэ болоно.

БЭШЭГЭЙ ДҮРИМӨӨР ГАРГАДАГ АЛДУУНУУДАЙ БҮРИДХЭЛ БА КЛАССИФИКАЦИ

5-6 классуудай хурагшад ямарнууд адуунууды гарганаб гэжэ бүридхэл хэхэ тон шухала. Тэдэнэй адуунууды бүридхөөгүй хаа, тэдэниие гүйсэд грамотна болгожо шадахагүй байнабди.

Адуунуудай бүридхэл хэхэдээ, тэдэ адуунууды хайшан гэжэ усадхаха тухайга ямар нэгэн арга багша олохо зэргэтэй. Адуунууды усадхахын тула тэдэ адуунууд ямар шалтагаанһаа гаранаб гэжэ мэдэжэ абаха ябадал багшанарта тон шухала. Энэ талаараа адуунуудай бүридхэл хэлгэ хадаа тэдэнэй гол шалтагааниинь мэдэжэ абаха хэрэгтэ тон туһалха байна.

Адуунуудай бүридхэл хэхэ асуудалай тон шухала байһые ород хэлэнэй методистнар үнинһөө хойшо хэлэдэг ба бэшэдэг байһан. һүүлэй үедэ түрэлхи хэлэ гүнзэгыгөөр шудалжа, гүйсэд грамотнаар хурагшадые хургаха тухай эрилтын гарахада, олон эрдэмтэд анхаралаа энээн тухай хандуулан байна.

хурагшад ай гаргадаг адуунууды үзэхэ, шэнжэлхэ, бүридхэхэ ябадал хадаа тэдэниие усадхаха хэрэгтэ тон хайн түлхюур оложо үгэхэ байна. Түлхюурын олоходоо, хурагшад ай грамотнаар хургажа шадаха болонобди.

хурагшад ай адуунууды үзэлгэ, шэнжэлгэ ба тэдэниие усадхаха тухай ород хэлэнэй методистнар тухай анхарал табидаг байһан гэшэ.

хурагшад ай адуунуудай бүридхэл хэхэдээ, тэдэ адуунууд ямар янза хубинууд болоноб гэжэ мэдэхэ шухала. Тиймэһээ 5-6 классуудай хурагшад ай бэшэгэй дүримөөр гаргадаг адуунууды янза янзаарнь хубаарилан илгажа харуулаха багшада тон туһатай. Юундэб гэхэдэ, багша болбол хурагшад айнгаа адуунууды гэрэлдэ хараһан мэтэ хаража, мэдэжэ байха болоно. хурагшад ай ямар дүримдэ, ямар янзын адуунууды гарганаб, тэдэниинь яжа усадхаха хэрэгтэйб, ямар арга хэрэглэхэдэ дээрэб гэжэ ходо мэдэжэ байха болоно.

5-6 классуудай хурагшад ай адуунууды янза янзаарын илгаһан байнабди. хурагшад ай типичнэ (буланда хабаатай) адуунууды бүлэг бүлэгөөрын, янза янзаарын илгаһан байнабди.

(Үргэлжэлын хожом гараха).

(Автор гонорараа «Буряад үнэнэй» жасага үргэнэ).

БАЙГАЛАЙ РЕГИОНОЙ ХҮГЖЭЛТЭДЭ

Улаан-Удын байгаали ашагалгын Байгалай институтай дэргэдэ «Экологин мэдээсэлнүүды дэмжэжэ, олонитын мэдэнэй болгохо» гэхэн ТАСИС-ай программын проектээр хүдэлмэри эхилбэ. Энэ проектын бэлүүлгэдэ туһаламжа үзүүлхээ Германиһаа ТАСИС- ай 7 эксперт мэргэжэлтэд ерээ юм. Оршон тойронхи байгаалие хамгаалгын асуудалаар хүдэлмэри ябуудаг Эрхүүгэй, Улаан-Удын эрдэмтэдтэй суг хамта Германин экспертнүүд энэ проектын гол зорилго бэлүүлгэ

тухай хэлсээ баталаа.

Байгаали ашагалгын Байгалай институтай ба Эрхүүгэй Лимнологическ институтай экспертнүүдэй мүнөө үеын экологическа байдалы шэнжэлгын дүнгүүды олонитэдэ мэдээсэхэ гэшэ проектын гол зорилго болоно.

Регионной экономика бадалы шэнжэлгын дүнгүүдэдэ хургуулинуудта, экономика бүлэгүүдтэ, хургуулин хэшээнүүдтэ үргэнөөр хэрэглэгдэхэ юм.

Е.ЦЫБЕНОВА

МОСКВАГАЙХИД «СИЛЬВЭДЭ» УРИНА

Хирэ-хирэ болоод лэ Москвагай, Санкт-Петербургийн драматическа театрай артистнууд Улаан-Удэ гастрольдо ерэжэ, уран бэлгээ харуудаг болонхой. Москвагай опереттын академическа театрай артистнар венгр композитор Имре Кальманай «Сильва» гэхэн хүгжэмтэ зүжэг манай оперо болон баледэй театрта апрелин 2-3-най үдэрнүүдтэ харууланхай.

Инаг дуранай хайхан хүсэл, мэдэрэл тухай шогтой зугаатай, уйдхар гунигтай энэ опереттын гол героиня болохо Сильвын партине Россин габьяата артистка Лилия Амарфий дуулаха. Россин арадай артист Вячеслав Богачев, Россин габьяата артистнууд Алиса Молчанова, Александр Маркелов режиссёрын болон бусад артистнууд хабаадана.

Б. ДОРЖИЕВА.

«БАЯН ТАЛЫН АЯЛГА» БАЯСУУЛ҂ААР

«Баян талын аялга» гэхэн олондо мэдээжэ радиожурналай (хүтэлбэрилэгшэнэ журналист Н. Дымбрилова) байгуулагдаһаар 35 жэлэй ой энэ жэдэ гүйсэхэнь. Энэ баярта оёе угтуулан, БГТРК-гай арадай ийструментнүүдэй оркестрай хүгжэмшэд алдар суута артистнуудтай хамта хаяхан тоосоото концертээ Загарай тосхондо үнгэргэһэн байна. СССР-эй арадай артистнууд Ким Базарсадаев, Дугаржап Дашиев, Галина Шойдагбаева, мэдээжэ артистнууд Татьяна Шойдагбаева, Тогмит Танхаев, Баатар Будаев, Дамба Занданов болон бусад дуушад халуунаар угтагдаа. Апрельин 4-дэ Бурядай оперо болон баледэй театр соо «Баян талын аялгын» ойн баярай үдэшэ, нёдондонһоо заншалта болоһон концерт үнгэргэгдэхэнь.

Хүгжэм дуунда дурагайшуулые уринабди. «Баян талын аялга» шагнагшад ай баясуулан залдаа.

Б. ОРБОДОВА.

ПОЭДТЭЙ УУЛЗАЛГА

Һүүлшын жэлнүүдтэ Х.Н.Намсараевай нэрэмжэтэ литературна музей соо уулзалганууд хэшээлнүүд үнгэрнэ. Литературна музейн эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэ Саран Сультимовна Гунгарова болон манай лицей-интернадай буряад хэлэнэй багшанар хамтаржа, һонирхолтой уулзалганууды үнгэргэдэг. Наяхан бидэ Дондок Улзытуевай ба Георгий Дашабыловай хани нүхэдтэйн уулзаһан байнабди. Эндэ ехэ һонин хөөрэлдөөн болоо.

Һүүлээрнэ Барадий Мунгоновой наһанайн хани нүхэртэй уулзаа һэмди. Бидэ энэ уулзалгаһаа ехэ һонин, өөртөө хэрэгтэй юумэнүүды ойлгожо, мэдэжэ абаабди.

Бурядай мэдээжэ поэт Дулгар Доржиеватай уулзалга хаяшаг болоо. Энэ уулзалга дээрэ Дулгар Ринчиновна өөрынгөө шэнэ «Алтан хабагша» гэхэн ном соһоо олон, һонин, хүнэй сэдхэл буляамаар уянгата шүлэгүүдээ манай классай урда уншажа үгөө. Һүүлээрнэ «Буряад хэлэн», «Буряад арадай түүхэ», «Ерээдүйн Буряад орон» гэхэн тухай темэнүүдтэ ехэ һонин хөөрэлдөө ябуулаабди. Уулзалгын түгэхэлдэ Дулгар Ринчиновна Доржиева «Алтан хабагша» гэхэн номоо манай класста бэлэг болгон бариһан байна. Бидэ мүнөө тэрэ номойн шүлэгүүдтэй танилсаад, үшөө нэгэ уулзалга май һара соо үнгэргэхэбди. Саашадаа ходо имэ уулзалганууд боложол байһай гэжэ хүсэе!

Леня ДАМБАЕВ,

8 «а» классай хурагша.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

<p>Ахамад редактор А.А. АНГАРХАЕВ РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: Б.М.Ж. БАЛДАНОВ (ахамад редакторай орлогшо), Г.Х.ДАШЕЕВА (ахамад редакторай орлогшо), Б.В. ГЫНДЫНЦЫРЕНОВ (харюусалгата секретарь), А.Г.ЛУБСАПОВ (Буряад Республикын Правительство), Д.А.СУНДАРОН (Буряад Республикын Арадай Хурал), таһагууды даагшад: Н.Д.НАМСАРАЕВ, Т.В.САМБЯЛОВА, Д.Ш. ХУБИТУЕВ, А.Д. ТАПХАЕВ; В.И.ПИНТАЕВ (хэблэлэй директор).</p>	<p>Манай адрес: 670000, Улаан-Удэ, Каландаришвилиин үйлэс, 23, "Буряад үнэн" газетын редакци.</p>	<p>Газетэ хэблэлэй 1 хуудан хэмжээтэй. Индекс 50901. Хэблэг 3900 (хамта 25.900). Хэблэгдэ туһаалдан саг 17.00.</p>	<p>"Республиканска типографи" гэхэн АО-до газетэ хэблэгдэ. Директорайн телефон: 21-40-45. Б-0079-дэхи номертойгоор бүридхэлдэ абганхай. Заказ № 8305</p>
<p>Редакциин телефонууд: ахамад редакторай - 21-50-96, приёмнын - 21-54-54, ахамад редакторай орлогшонорой - 21-68-08, 21-64-36, харюусалгата секретарини - 21-50-52, секретаридай - 21-50-52, таһагууд: экономикын болон политикын - 21-63-86 (даагшань), 21-34-05, 21-55-97, соёлой, түүхын болон залуушуулай - 21-54-93 (даагшань), 21-57-63, 21-69-58, 21-60-21, мэдээсэлэй болон рекламн - 21-62-62, 21-67-81, хэблэлэй - 21-33-61, оператор-корректорнүүдэй - 21-61-35, фотокорреспондентнүүдэй - 21-33-61, компьютерна түбий - 21-66-76.</p>			
<p>"Бурятия" хэблэлэй телефонууд: директор - 21-49-94, бухгалтери - 21-23-67, вадта - 21-60-91. Тоонуудай, бодото баримтануудай, хүнэй, шогтагай нэригүүдэй бэшэлгые хазагайруулан ушарта авторнуудын харюусалгатай. Редакциин һанамжа авторайхитай адли бэшэ байжа магад.</p>			